

A bírálóbizottság értékelése

Benczes István „Válság és válságrendezés a Gazdasági és Monetáris Unióban” című akadémiai doktori értekezése és korábbi magas szintű kutatási tevékenységével összhangban legalább két területen járul hozzá jelentősen a tudomány szak fejlődéséhez. Egyrészt az integrációelméletek oldaláról, másrészt pedig válságkezelés és -rendezés témakörében. Mindkét téma és összekapcsolódásuk is rendkívüli aktualitással bír és a szerző eredményei számottevő mértékben segítik a témában kutatók további munkásságát is. Kutatásai a döntően szabály-alapú, de mégis félkészre sikeredett Gazdasági és Monetáris Unió (GMU) alapfeltételezéséből indulnak ki.

Integrációelméleti eredményei elsősorban az államközpontú elméletekhez és a történelmi institucionalizmushoz kötődően jelennek meg, bár ezek részletes elemzése nem volt része akadémiai doktori pályázatának.

A válságkezelés és -rendezés alaphelyzetét az USA-ból kiinduló nagy recesszió: a közelmúltbeli pénzügyi és gazdasági válság adják. A kibontakozó folyamatok a GMU-t aszimmetrikus sokként érték, és a rendezés kapcsán sem volt feltételezhető a szimmetrikus teherviselés, ami törvényszerűen konfliktusokhoz vezetett, egészen az alkalmazandó és alkalmazható eszközök szintjéig – nem kizárva az akár jelentős erkölcsi kockázatokat sem. Az értekezés jelentős értéke és eredménye a kooperáció, illetve a centralizáció dimenzióiban értelmezett négy fő scenárió (mélyülés, inkrementális reform, hegemonia, dezintegráció) kimunkálása és kontextusba helyezése.

A szerző téziseiben rámutat, hogy a válságrendezés, bár csekély mértékben, előmozdította az integráció mélyülését, azonban a tagállami érdekegyeztetésen alapuló inkrementális reformok jóval nagyobb szerepet játszottak. Ezzel együtt a szabályozás helyett a redisztribúció, a szakpolitikai egyeztetések helyett a politikai alkuk vették át a főszerepet. Mindezek a folyamatok a GMU gazdasági kormányzási rendszerét sokszínűbbé és innovatívabbá tették. A rendszer rezilienciájának növekedése egyúttal a szupranacionális elitek (átmeneti) háttérbe szorulásával is együtt járt.

A válságkezelésben tehát a kis lépések (inkrementális reformok) domináltak, amelyek egyenként nem eredményeztek stabil kimeneteket, újabb és újabb lépésekre kényszerítve a tagállamokat, azonban a kritikus tömeg eléréséhez szükséges szupranacionalitás erősítését a felek költségesnek és kockázatosnak ítélték. Összességében kevesebb figyelmet kapott az a tény, hogy a kormányközi konstrukciók is tartalmazhatnak szupranacionális elemeket.

A szupranacionalitás irányában történő elmozdulásnak azonban mégis volt kézzelfogható eredménye, ez a bankunió kiépítésének folyamata. A szerző hitelesen mutat rá: a tagországok sikeresen ismerték fel, hogy egy alsóbbrendű egyensúlyi helyzetből egy preferáltabb, stabilabb vagy kevésbé törékeny egyensúlyi helyzethez csak ily módon juthatnak el. A fiskális unió mindaddig futurisztikus elképzelés marad azonban, amíg a tagállami politikai akarat a fiskális politikák komoly különbözőségei miatt hiányzik.

Az értekezés hangsúlyozottan az európai integráció politikai gazdaságtani alapösszefüggéseit tárgyalja. A szükségszerű korlátok ellenére talán kevésbé jelennek meg a műben a kereskedelmi, tényezőpiaci, növekedési, egyensúlyi összefüggések, amelyek mindegyike az európai integráció mélyülését illusztrálhatná.

A szerző jól mutat rá, hogy az integrációs folyamatokban mindig is jelenlévő dezintegrációs potenciál a pénzügyi válsággal párhuzamosan vált valósággá: a Grexit lehetőségével és a Brexit megtörténtével, az euroszeptikus politikai mozgalmak megerősödésével. Ezzel együtt – bár tagállamonként eltérő mértékben, az európai társadalom többsége továbbra is az integrációt támogatja. Az az érvelése is meggyőző, mely szerint bár talán a GMU létrehozása korai volt (lásd optimális valutaövezetek elmélete), annak felszámolása mára már nem reális döntés.

Kutatási eredményei igazolják azt a meggyőződését is, amely szerint a jelentős integrációs elméletek többségének továbbra is van létjogosultsága, ezek kombinációjának segítségével az európai integráció újszerű keretét adja. A valóság modellezésében azonban az egységes, paradigmatiszáló integrációs keretrendszerre még várunk kell.

Benczes István műve hosszú, alapos és erősen motivált kutatási munka gyümölcse, amely igényes tudományos környezetben született. Gazdag gyakorlati és elméleti alapokra épül, rendkívül eredeti megközelítése, az alkalmazott elemzési keretrendszer az EU válságmenedzsment, reformfolyamat, illetve végeredményét tekintve az integráció magas színvonalú, átfogó politikai gazdaságtani vizsgálatát és magyarázatát tették lehetővé. Alapvető jelentőségű, újszerű eredményeket ért el különösen az inkrementális reformok, a hegémónia elmélet EU integrációra történő alkalmazása, a dezintegráció, illetőleg a bank- és költségvetési unió elemzése területén.

Érvrendszerét bőséges szakirodalmi hivatkozások támasztják alá. Eredményei az EU Gazdasági és Monetáris Uniójának példájából kiindulva hozzájárulnak az integrációs folyamatok válságkezelésének elméletéhez és gyakorlatához, képesek az egymástól távol álló narratívákat egyetlen keretbe összefoglalni. A lejátsszó folyamatok által kialakított pályafüggés felvetése egyben a jelen és a közeljövő eseményeinek megértéséhez is hatékonyan hozzájárulhat. Az értekezés magas színvonalú, több tekintetben revelatív mű. Olvasása intellektuális élmény. A felmerült kérdések továbbgondolása a kutatási terület további gazdagodásához vezethet.

A bírálóbizottság, két tézis esetében kisebb megjegyzéssel, elfogadta a jelölt valamennyi tézisét és az akadémiai doktori cím odaítélését javasolja.